ТАҚРИЗИ

муқарризим расмӣ, доктори илмҳои филологӣ, дотсент Низомова С.Ф. ба диссертатсияи Одинаев Саидаҳмад Полвонович «Воҳидҳои фразеологии ҳамқолаб дар забони адабии муосири тоҷик», ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.01 – забони тоҷикӣ пешниҳод шудааст

Маълум аст, ки дар забоншиносии муосир фразеология ҳамчун як қисмати мустақил мавқеъ пайдо кардааст ва омӯзиши паҳлуҳои гуногуни он барои ҳалли бисёре аз масоили мубрами забоншиносӣ мусоидат карда метавонад. Таърихи инкишофи воҳидҳои фразеологӣ рушду нумӯи таркиби луғавии ҳар як забон, фасоҳату салосати онро инъикос менамояд. Аз ин сабаб, омӯзиши масъалаҳои гуногуни фразеология дар забоншиносии тоҷик ҳанӯз аз солҳои 50-уми қарни гузашта оғоз ёфта буд.

Қайд кардан зарур аст, ки воҳидҳои фразеологӣ ва ибораҳои маҷозӣ ҳанӯз аз давраҳои дури инкишофи забони адабии тоҷик диққати пажуҳишгаронро ба худ ҷалб намуда буд. Далели ин гуфтаҳо фарҳангу луғатҳои зиёди тафсирии таърихи забони тоҷикӣ мебошанд, ки дар онҳо ба шарҳу тафсири воҳидҳои фразеологӣ аҳаммияти махсус дода мешуд.

Бо вуҷуди он ки дар забоншиносии имрӯзаи тоҷик масоили гуногуни омӯзиши воҳидҳои фразеологӣ таҳқиқ шуда бошанд ҳам, аммо баъзе аз масъалаҳои шаклгирӣ, сохтор ва инкишофи воҳидҳои фразеологӣ то кунун аз назари муҳаққиқон дур мондааст.

Маҳз аз ҳамин сабаб диссертант масъалаи сохтор ва аз рӯйи қолабҳо сохташавии воҳидҳои фразеологиро мавриди пажуҳиш қарор додааст, ки ҳалли он барои рӯшанӣ андохтан ба бисёре аз паҳлуҳои норавшани фразеологияи тоҷик мусоидат карда метавонад.

Бо назардошти ин мавзуи интихобнамудаи диссертатсияи Одинаев Саидаҳмад Полвонович «Воҳидҳои фразеологии ҳамколаб дар забони

адабии муосири тоҷик» хеле муҳим ва иқдоми боҷуръатоне дар таҳқиқи хусусиятҳои сохтории фразеологизмҳои забони тоҷикӣ ба шумор меравад.

Мақсади таҳқиқоти диссертатсионӣ баррасӣ намудани хусусиятҳои лексикию маъноӣ ва сохтории воҳидҳои фразеологии ҳамқолаб, таркиби лексикии ҷузъҳои дохили онҳо, алоқамандии фразеологизмҳои ҳамқолаб бо гунаҳо, муродифот ва муттазодҳои фразеологӣ мебошад. Омӯзиши асосноки мавзуи мазкур барои баррасии масъалаҳои то кунун норавшани фразеологияи тоҷик ва ба онҳо ҷалб намудани пажуҳишгарон кӯмак расонида метавонад

Ба масъалаи омӯзиши воҳидҳои фразеологӣ таҳқиқотҳои муҳимми илмие бахшида шудаанд, ки аксаран дар шакли монографияҳо, мақлаҳои илмӣ ё фаслҳои алоҳидаи кори диссертатсионӣ таҳия шудаанд. Дар ин ҷанба, махсусан, асару мақолаҳои ҷудогонаи забоншиносони тоҷик А.Мирзоев, Н.Масъумӣ, Р.Ғаффоров, С.В.Хушенова, М.Фозилов, Ҳ.Маҷидов, М.Мирзоева ва дигаронро қайд кардан бамаврид аст. Дар эроншиносии муосир махсусан аз монографияи Ю.А.Рубинчик «Асосҳои фразеологияи забони форсӣ» ёдовар шудан мумкин аст.

Нововарии илмии кор аз он иборат аст, ки бори аввал сохтор ва маънои фразеологизмҳои ҳамқолаби забони адабии муосири тоҷикӣ ба таври амиқу мушаххас баррасӣ карда мешавад.

Диссертатсия аз муқаддима, се боб, хулоса ва рӯйхати адабиёт иборат аст. Муқаддимаи диссертатсия тибқи муқарраротӣ муайяншуда таҳия ва дар он мубрамии мавзуи таҳқиқ, дараҷаи таҳқиқи мавзуъ ва робитаи таҳқиқ бо барнома ва мавзуъҳо оварда шудаанд. Дар бахши тавсифи умумии таҳқиқ мақсад, вазифаҳо, объект ва предмети таҳқиқ, асосҳои назарявӣ ва методологии таҳқиқ, сарчашмаҳои таҳқиқ, навгонии илмии таҳқиқ, нуктаҳои асосии ба ҳимоя пешниҳодшаванда, аҳаммияти назариявиву амалии таҳқиқ, мутобиқати мавзуи

диссертатсия бо шиносномаи ихтисоси илмӣ, саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ, тасвиби амалии натиҷаҳои таҳқиқ, таълифоти илмӣ вобаста ба мавзуи диссертатсия аз ҷониби унвонҷӯ мушаххасан оварда шудааст.

Боби аввали диссертатсия «Мавқеи воҳидҳои фразеологии ҳамқолаб дар байни гурӯҳҳои дигари сохтории фразеологияи забони адабии муосири точикӣ» унвон дошта, аз ду фасл иборат аст. Фасли аввали он дар навбати худ ба се зерфасл ҷудо карда шудааст: нишонаҳои асосии воҳидҳои фразеологии тоҷикӣ, нишонаҳои махсус ё идоматикии воҳидҳои фразеологии тоҷикӣ, мақоми нишонаҳои сохторӣ дар таснифи гурӯҳҳои сохтории воҳидҳои фразеологии забони тоҷикӣ. Дар қатори аломатҳои асосии воҳидҳои фразеологӣ диссертант яклухтии маъно, устувории сохтору компонентҳо, аз байн рафтан ё хира шудани алоқаи синтаксисии ҷузъҳо, азнавҳосилкунии воҳидҳои фразеологиро махсус таъкид менамояд.

Дар баробари маъно воҳидҳои фразеологӣ дар боби мазккур аз рӯйи сохторашон тақсим карда мешаванд. Вобаста ба шабеҳияташон ба сохторҳои синтаксисӣ диссертант фразеологизмҳоро ба таркибҳои фразеологӣ, ибораҳо ва ҷумлаҳо тақсим намуда, мавқеи воҳидҳои фразеологии ҳамқолабро дар онҳо баррасӣ менамояд. Ибораҳои фразеологӣ ҳамчунин аз рӯи мансубияташон ба ин ё он ҳиссаи нутқ, воситаи алоқаи зоҳирии байни ҷузъҳо тасниф карда мешаванд.

Боби дуюми диссертатсия «Воҳидҳои фразеологии ҳамқолаб ва хосиятҳои муҳимтарини онҳо» номгузорӣ карда шуда ба муайян намудани хусусиятҳои сохторию маъноии воҳидҳои фразеологии ҳамқолаб бахшида шудааст ва аз се фасл иборат аст: воҳидҳои фразеологии ҳамқолаб ҳамчун як навъи махсуси сохтории воҳидҳои фразеологии забони тоҷикӣ, гунаҳои воҳидҳои фразеологии ҳамқолаб, омилҳои ташаккули семантикаи воҳидҳои фразеологии ҳамқолаби забони тоҷикӣ.

Диссертант қайд менамояд, ки дар силсилаи фразеологизмҳои ҳамқолаб маънои умумии воҳидҳои фразеологӣ аз рӯйи ҷузъҳои ивазшаванда муайян карда мешавад. Ин ҷузъҳо аксаран ба маънои аслии худ (маънои озоди лексикӣ) меоянд ва вазни асосии маъноии воҳиди фразеологӣ ба онҳо меафтад. Чунин хусусиятро мо дар гунаҳо ё худ вариантҳои фразеологӣ мушоҳида намекунем. Ҷузъҳои ба тағйирот дучоргардидаи гунаҳои фразеологӣ аз чунин хусусиятҳои маъноӣ маҳруманд, зеро маънои умумии воҳиди фразеологӣ на ба ҷузъҳои алоҳида, балки ба маънои яклухте вобаста аст, ки аз ҷамъи ҳамаи маънои ҷузъҳои таркиби воҳиди фразеологӣ бармеояд. Ин ҷузъҳо бар хилофи ҷузъҳои ивазшавандаи воҳидҳои фразеологии ҳамқолаб, ба маънои аслии худ не, балки ба маънои маҷозӣ омадаанд.

Дар боби сеюми диссертатсия - «**Муносибати воҳидҳои фразеологии ҳамқолаб бо дигар категорияҳои фразеологӣ**» воҳидҳои фразеологии ҳамқолаб дар муқоиса бо дигар категорияҳои фразеологӣ – муродифот ва мутазодоти фразеологӣ таҳлил карда мешавад. Муҳаққиқ ба таври мушаххас монандӣ ва фарқияти ин категорияҳои фразеологиро дар асоси далелҳои муътамади илмӣ ва маводи тасдиққунанда ба риштаи таҳқиқ кашидааст .

Воҳидҳои фразеологии ҳамқолаб на фақат образҳои якхела, балки сохтор ва маънои ба ҳам наздик доранд. Ин воҳидҳои фразеологӣ бо роҳи тағйирёбӣ ё ивазшавии яке аз ҷузъҳои таркибиашон сохта мешаванд. Аз ин сабаб, муносибати муродифӣ маҳз дар байни ҳамин ҷузъҳои ивазшаванда мушоҳида мегардад. Фасли дигари боби мазкур ба муқоисаи воҳидҳои фразеологии ҳамқолаб бо матазодоти фразеологӣ бахшида шудааст.

Дар қисмати хулосавии диссертатсия натиҷаи таҳқиқот ҷамъбаст карда шуда, аз рӯйи натиҷаи он хулосаҳои диссертант пешниҳод карда мешаванд.

Таҳқиқоти диссертант Одинаев Саидаҳмад Полвонович кори ба анҷомрасида буда, ки барои ҳимоя дар шурои диссертатсионӣ

таҳқиқоти аз ҷиҳати илмӣ асоснок пешниҳод карда шудааст. Ҳамзамон эътироф бояд кард, ки муаллифи диссертатсия ҳудро ҳамчун тадқиқотчии бомаҳорат, дорои таҳлилу хулосабарориҳои мувофиқи илмӣ нишон додааст.

Дар диссертатсия дар баробари муваффақиятҳо як қатор камбудиҳо мушоҳида гардиданд:

1. Дар диссертатсия ва автореферати он хатоҳои техникӣ ба назар мерасанд

2. Ҷо-ҷо хатоҳои услубӣ ва баъзан тарҷумаҳои нодуруст дида мешаванд (57,59…).

3. Диссертант барои исботи ин ё он фарзияи худ баъзан аз маводи осори бадеӣ суйистеъмол менамояд (с. 74,75, 76)

4. Дар қисмати рӯйхати адабиёт ҳангоми дарҷи ин ё он маъхази илмӣ баъзан тартиби алифбо риоя карда нашудааст.

Нуқсонҳои зикршуда ба ҳеҷ ваҷҳ арзиши илмии кори диссертатсиониро кам намекунанд. Дар ҳаллу фасли вазифаҳои муайяншуда диссертант маводу далелҳои зарурирро ба таври васеъ истифода мебарад. Муҳаққиқ аз пажуҳишҳо ва адабиёти илмии зарурӣ дар самти таҳқиқоташ хуб огоҳӣ дорад.

Автореферат ва мақолаҳои нашркардаи диссертант ба дараҷаи кофӣ мундариҷаи асосии диссертатсияро инъикос менамоянд.

Диссертатсия ва автореферати он дар асоси талаботҳои Муассисаи давлатии «Комиссияи олии аттестатсионӣ»-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон таълиф шудааст. Забони таҳқиқи диссертатсионӣ ва автореферати он фасеҳу равон буда, дар маҷмуъ натиҷаи пажуҳиши муаллифро инъикос менамояд.

Дар маҷмуъ, диссертасия ва автореферати Одинаев Саидаҳмад Полвонович дар мавзуи «Воҳидҳои фразеологии ҳамқолаб дар забони адабии муосири тоҷик» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ пурраву

мукаммаланд ва ба талаботи «Низомнома»-и Муассисаи давлатии «Комиссияи олии аттестатсионӣ»-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ буда, муаллиф барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ сазовор мебошад.

Муқарризи расмӣ:

Доктори илми филология, мудири
кафедраи забони тоҷикии МДТ
“Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон
Ба номи Абуалӣ ибни Сино” Низомова С.Ф.

Ш. Душанбе, кучаи Сино 29-31;
Тел:935154029
E-mail:sanobarnizomova66@gmail.com

Имзои Низомова С.Ф.-ро тасдиқ мекунам:
Сардои Раёсати Рушди кадрии МДТ
“Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба
номи Абуалӣ ибни Сино ” Сафаров Б.И.

Суроғаи муассиса:
734003, ш. Душанбе,
кӯчаи Сино 29-31;
тел:446003977; факс 2353496
E-mail:info@tajmedun.tj
Web: WWW. tajmedun.tj